

آشنایی با ویژگی‌های تحلیل مالی دوپونت

دکترا حمید مدرس

استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

حمید مهرجو

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری

چکیده

سوال مطرح است که مدل دوپونت به عوایان گروهی از نسبت‌های مالی، دارای چه مزیت‌هایی بارزی است که استفاده از آن، بعد از گذشت زمان زیادی هنوز ادامه دارد؟ مگر نه آنکه تمام نسبت‌های محاسبه شده در تحلیل‌های مالی بوسیله مدل دوپونت، بوسیله نسبت‌هایی از قبیل نسبت سودآوری، نسبت‌های کارایی و نسبت‌های مالی مختلف بوده است. استفاده از نسبت‌های مالی در تصمیم‌گیری‌ها در قرن نوزده شکل گرفت، هر چند که قبل از آن "نظریه تناسب" در علوم بشری تدوین شده بود. از این تاریخ به بعد، حدود ۸۵ سال پیش شرکت دوپونت، برای درک هرچه بیشتر عملکرد مالی شرکت خود استفاده از مدل و نموداری را آغاز کرد که به وسیله آن روابط متقابل بین نسبت‌های مالی نشان داده می‌شد. (گلدوبن، ۱۹۹۸) پس از آن تحلیل‌گران مالی از این نمودار استفاده کردند و بتدریج و با گذر زمان تغییراتی در آن دادند تا آن را با وضع صنایع و سازمان‌های مورد نظر خود متناسب کنند. محور مدل دوپونت بر محاسبه بازده دارایی‌ها و حقوق صاحبان سهام است. اما این

سازمان برجسته می‌سازد. تحلیل دوپونت، نوعی تحلیل است که در آن هم از اقلام مربوط به ترازنامه و هم از اقلام مربوط به سود و زیان بهره‌گرفته شده است که این امر موجب اهمیت بیشتر این تحلیل شده است.

راحت‌ترین راه برای اینکه بتوان فهمید که آیا شرکتی تولیدکننده دارایی‌ها یا مصرفکننده آن‌ها است استفاده از مدل دوپونت و نتایج حاصل از آن می‌باشد.

سامانه دوپونت، سه خصوصیت را در شرکت‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد که

به شرح زیر می‌باشد:

۱- کنترل هزینه‌ها: در کنترل هزینه‌ها، مدل دوپونت با محاسبه نسبت حاشیه سود، میزان سودآوری و در ورای سودآوری، کیفیت و چگونگی اتفاق افتادن هزینه‌ها را در سازمان مورد بررسی قرار می‌دهد.

۲- کنترل کارایی در استفاده از دارایی‌ها: در محاسبه نسبت بازده دارایی‌ها، کارایی استفاده از دارایی‌ها در شرکت نشان داده می‌شود. گردش دارایی‌ها، قدرت شرکت در کاهش دارایی‌های مورد استفاده (جاری یا ثابت) جهت پشتیبانی از سطح فروش را بیان می‌دارد. افزایش گردش دارایی‌ها در طی سال، پایداری شرکت را در طول دوره افزایش داده، موجب افزایش بازده حقوق صاحبان سهام خواهد شد.

۳- میزان استفاده از بددهی‌ها: در محاسبه نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام، در حقیقت تاثیر استفاده از بددهی‌ها و میزان تاثیر آن بر سودآوری نشان داده می‌شود. نسبت اهرم مالی میزان استفاده و جووه خارج از شرکت را اندازه‌گیری می‌کند که شامل بددهی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت می‌باشد. (هاردين سيمون، ۲۰۰۰) از سوی

۱- بازده سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها "ROA". (مدل دو قسمتی)

۲- بازده سرمایه‌گذاری در حقوق صاحبان سهام "ROE". (مدل سه قسمتی)

در هر شرکتی سهامداران علاقمند هستند تا از میزان سودآوری و میزان افزایش ثروت خود اطلاع پیدا کنند و سامانه دوپونت وسیله‌ای برای نمایش اطلاعات شرکت بصورت قابل فهم جهت تمام تحلیل‌گران می‌باشد. (گاری برامسون، ۱۳۷۸) سامانه دوپونت، مهم‌ترین عامل در هر شرکت یعنی بازده دارایی‌ها (ROA) یا بازده سرمایه‌گذاری صاحبان سهام (ROE) را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. (خوش‌الجان فرید، عابدین اسماعیل‌پور، ۱۳۸۳) مزیت استفاده از نسبت دوپونت در مقابل سایر نسبت‌ها، متجزه از دو ویژگی این مدل می‌باشد. نمودار دوپونت جهت نمایش نحوه انجام فعالیت‌ها در شرکت و نیز ردیابی تغییرات متجزه به سودآوری در شرکت بکار گرفته می‌شود. مقصود از نمایش این است که تحلیل‌گران مالی با توجه به نمودار دوپونت به راحتی می‌توانند از کیفیت سودآوری و وضعیت مالی شرکت، اطلاع حاصل کنند. مقصود از ردیابی این است که تحلیل‌گران با توجه به مقایسه این نمودار با دوره‌های قبل می‌توانند دلایل تغییرات سودآوری، اطلاع کسب و عمل تغییرات در وضعیت مالی شرکت را ردیابی و بررسی کنند.

از دیگر ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد نمودار دوپونت، ضرب نسبت‌های مالی در یکدیگر می‌باشد. بدین مفهوم که نمودار دوپونت با تمرکز بر نسبت سودآوری، شاخص‌های مرتبط با سودآوری را در کنار یکدیگر قرار داده است و از این نظر توانایی سودآوری را با توجه به بخش‌های

نسبت‌های مالی در حیطه کاربردی و پژوهشی مورد استفاده قرار گرفته است.

در مطالعات کاربردی از نسبت‌های مالی جهت پیش‌بینی موافقیت آتسی و تصمیم‌گیری‌ها و در عرصه پژوهش در ساخت مدل استفاده شده است. روند این تلاش‌ها، بیانگر آن است که هر چقدر اهداف تعیین رابطه بین اطلاعات مالی مشخص شده و ارائه اطلاعات در طبقه‌بندی‌های معناداری بر حسب کارکرد یا ماهیت آن‌ها صورت گرفته، ایجاد رابطه بین این اطلاعات در قالب نسبت‌ها نیز قوت بیشتری یافته است. اولین نسبت مالی مورد استفاده در تجزیه و تحلیل‌های مالی، نسبت جاری بود که بیشتر نیازهای اطلاعاتی اعتباردهنده‌گان را تامین می‌کرد، سپس دیدگاهی به وجود آمد که بتوان مجموعه روابط بین اطلاعات مالی را در قالب یک سامانه بیان کرد. این اندیشه، متعاقباً بیدایش سامانه متنشی دوپونت شد که هنوز هم از اعتبار و مطلوبیت لازم برخوردار است. در این تحقیق سعی شده تا کاربردهای مربوط به سامانه دوپونت مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. (به‌آینین یعقوب، ۱۳۸۵)

مهم‌ترین استفاده‌های مربوط به مدل دوپونت را می‌توان در دسته‌های اصلی زیر طبقه‌بندی کرد: (اریکسون اینگمار، ۱۳۷۸)

الف) سامانه دوپونت به عنوان وسیله‌ای برای تحلیل سودآوری و تعیین بازده سرمایه‌گذاری‌ها

سامانه دوپونت، شاخص تحلیلی است که با استفاده از نسبت‌های فعالیت و نسبت سود به فروش و ارتباط آنان با یکدیگر، میزان سودآوری دارایی‌ها را تعیین می‌کند. این سامانه در دو شکل به محاسبه بازده ناشی از سودآوری می‌پردازد.

گرددش دارایی‌های خود داشته باشد. (نیکومرام هاشم و سایر، ۱۳۷۸) تاثیر عوامل مطرح شده در سامانه دوپونت بر بازده دارایی‌ها و یا بازده حقوق صاحبان در نمایشگر ۱ ارائه شده است.

در سمت راست نمایشگر ۱ نشان داده شده است که چگونه با افزوده شدن دارایی‌های جاری (موجودی نقد، سرمایه‌گذاری جاری، حساب‌ها و اسناد دریافتی و موجودی مواد و کالا) به دارایی‌های غیرجاری، مجموع دارایی‌ها تشکیل و بالاخره از تقسیم فروش بر کل دارایی‌ها. نسبت گرددش مجموع دارایی‌ها بدست می‌آید.

در سمت چپ نمایشگر، نسبت سود به فروش نشان داده شده است. در این قسمت، هر یک از اقلام هزینه‌ها و همچنین مالیات برای بدست آوردن سود بعد از مالیات از فروش کسر شده و سپس از تقسیم سود خالص بر فروش نسبت سود به فروش بدست می‌آید. از حاصل ضرب این دو نسبت یعنی نسبت گرددش دارایی‌ها (سمت راست) و سود به فروش (سمت چپ) بازده دارایی‌ها (ROA) بدست می‌آید. (گیتمن و هنسی، ۲۰۰۴) این نسبت به شکل زیر است.

$$ROA = \frac{\text{فروش}}{\text{فروش}} \times \frac{\text{سود خالص}}{\text{مجموع دارایی‌ها}} = \frac{\text{سود خالص}}{\text{مجموع دارایی‌ها}}$$

همچنین در محاسبه بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)، نسبت مذکور به شکل زیر می‌باشد.

$$ROE = \frac{\text{مجموع دارایی‌ها}}{\text{مجموع حقوق صاحبان سهام}} \times \frac{\text{سود خالص}}{\text{فروش}} \times \frac{\text{فروش}}{\text{مجموع دارایی‌ها}} = \frac{\text{فروش}}{\text{مجموع دارایی‌ها}} \times \frac{\text{سود خالص}}{\text{فروش}} = \frac{\text{فروش}}{\text{مجموع دارایی‌ها}}$$

وام‌های دریافتی آن باشد تا شاخص بازده سرمایه‌گذاری‌ها در شرکت منفی نشود. نمایشگر ۲ ارائه شده، عوامل موثر بر بازده سرمایه‌گذاری‌ها را با طبقه‌بندی دیگری بیان می‌دارد. نمایشگر ۳ رابطه مذکور را بصورت عددی نشان می‌دهد.

تسهیلات و وام‌های ارزان امکان‌پذیر می‌باشد. منظور از اهرم عملیاتی، نسبت کل بدھی‌های حقوق صاحبان سهام است. یعنی شرکت با افزایش میزان بدھی‌ها، کارایی خود را در سودآوری افزایش دهد.

دیگر، نمودار دوپونت بیان می‌دارد که برای افزایش بازده فعالیت‌ها در شرکت می‌توان از سه روش بهره برد.

روش اول، افزایش حاشیه سود است که دارای اثر مستقیم بر سودآوری از می‌باشد. افزایش میزان سودآوری از روش‌های زیر ممکن می‌باشد:

- کاهش هزینه‌ها، اعم از هزینه‌های ثابت و هزینه‌های متغیر.

- افزایش قیمت فروش هر واحد (برای مثال، با افزایش کیفیت تولید در آینده) روش دوم افزایش گرددش دارایی‌ها می‌باشد که این امر بواسیله روش‌های زیر ممکن است:

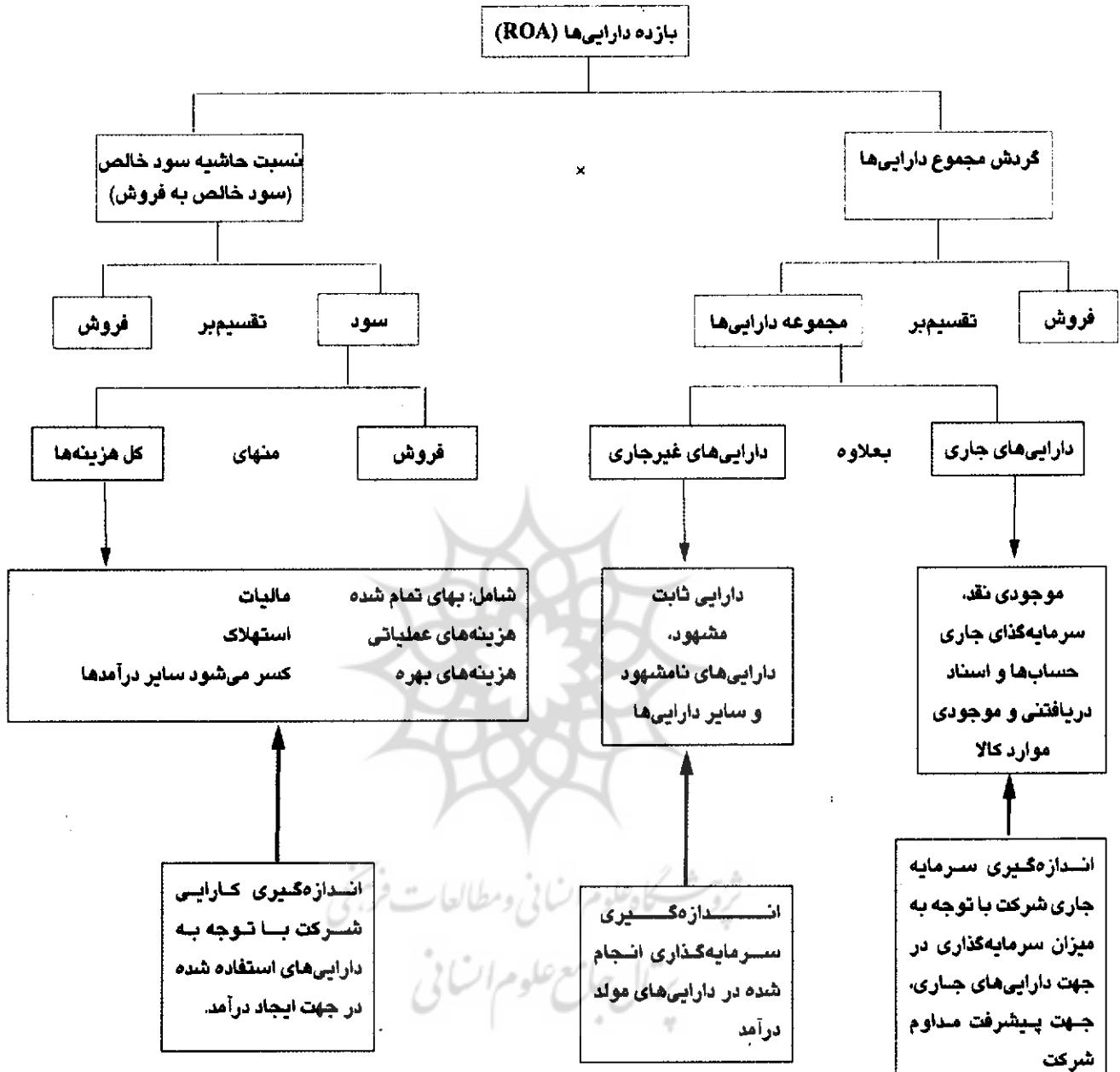
- افزایش حجم فروش
- فروش مواد اولیه بدون استفاده و کالاهای ساخته شده ناباب.

- تشخیص و خارج کردن دارایی‌های ثابت بدون استفاده از طریق فروش و واگذاری.

- افزایش سرعت وصول حساب‌های دریافتی و تغییر در شرایط فروش نسیه. و روش سوم که می‌توان از آن جهت افزایش بازده در شرکت استفاده کرد افزایش نسبت اهرم عملیاتی (حاصل تقسیم بدھی‌ها بر حقوق صاحبان سهام) در شرکت‌ها می‌باشد که از طریق گرفتن

فروش به مجموع دارایی‌ها، کارایی مدیریت در استفاده از منابع محدود را نشان می‌دهد. سود خالص به فروش مربوط به سودآوری در صورت سود و زیان است که نماینده نحوه انجام فعالیت‌های عملیاتی در شرکت و همچنین اندازه‌گیری کننده کارایی

نمایشگر ۱- اثر عوامل مطرح شده در سامانه دویوونت بر بازده دارایی‌ها

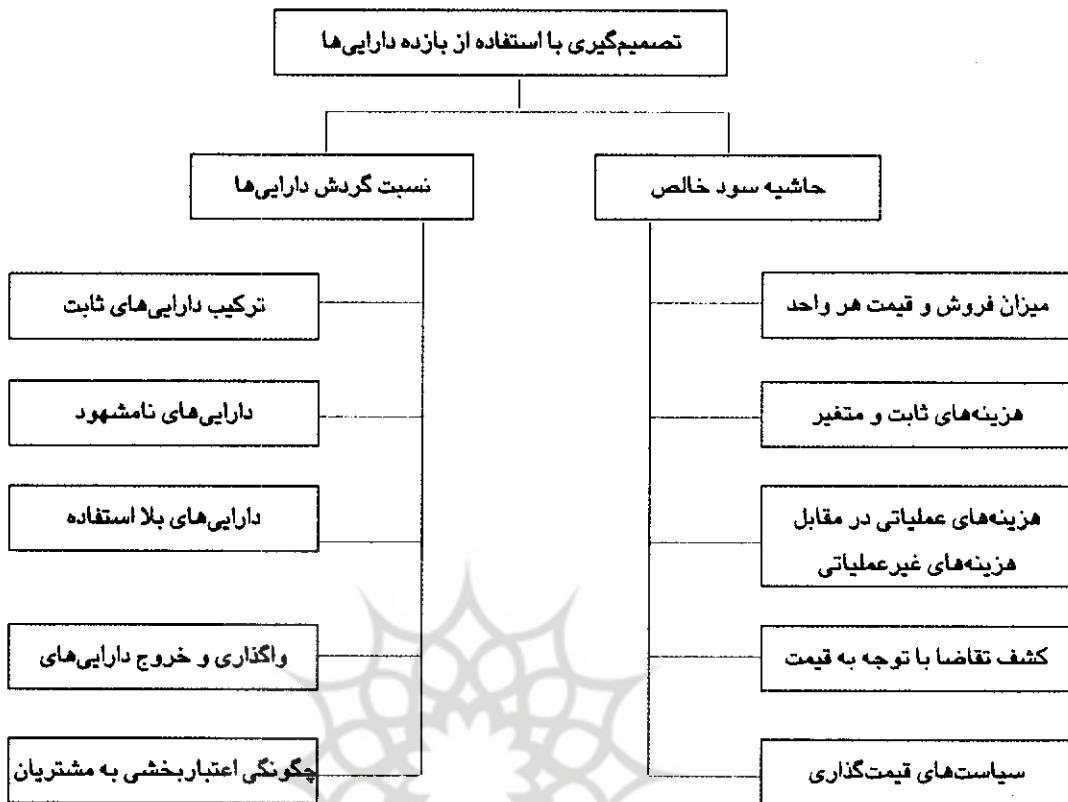

شرکت‌های مشابه در صنعت) پایین تر می‌باشد. در اینجا سوال مطرح می‌شود که چگونه درصد بازده حقوق صاحبان سهام شرکت نمونه این اندازه به درصد متوسط صنعت نزدیک شده است، در حالی که نسبت بازده سرمایه‌گذاری آن تفاوت نسبتاً زیادی با متوسط صنعت دارد. پاسخ به این سوال این است که شرکت نمونه در سرمایه‌گذاری خود

گسترش سامانه دوپونت با منتظر کردن
هرم مالی
با اینکه نسبت بازده دارایی ها
سرمایه گذاری) شرکت نمونه از نسبت
متوسط صنعت (۱۰٪) کمتر است، با
ین حال درصد بازده حقوق صاحبان
سهام این شرکت دوازده درصد است و
مقداری از متوسط صنعت (۱۵٪)
محاسبه شده از صورت های مالی

با توجه به نمایشگر ۳ حاصل ضرب نسبت گردش دارایی ها و درصد سود به فروش ۶ درصد می باشد که بازده دارایی ها را نشان می دهد و این بازده از مقدار ۱۰ درصد متوسط صنعت (متوسط بازده شرکت های این صنعت) کمتر است. برای افزایش این نسبت، شرکت نمونه باید با تحلیل ارقام نمودار اقدامات لازم را انجام دهد.

نمایشگر ۲- نحوه تصمیم‌گیری مدیریت در شرکت با توجه به بازده دارایی‌ها

نسبت به شرکت‌های دیگر در این صنعت، از وام بیشتر استفاده کرده است. فرمول اندازه‌گیری اثر اهرم مالی بر بازده بازده حقوق صاحبان سهام بصورت زیر است:

$$\text{درصد بازده دارایی (ROI)} = \frac{\text{نرخ بازدهی حقوق سهامداران}}{\text{درصد دارایی‌هایی که از طریق حقوق سهامداران تأمین مالی شده}}$$

$$\text{ROE} = \frac{\text{بازده ارزش وثقه}}{\text{نسبت بدھی}} = \frac{\text{درصد بازده دارایی (ROI)}}{1 - \text{٪} ۵۰}$$

می‌دهد که اثر کاهش یا افزایش هزینه‌ها را بر سودآوری و بازده سرمایه‌گذاری‌ها پیش‌بینی کنند. فرض کنید شرکت نمونه بتواند بهای تمام شده را از ۲۵۸۰ به ۲۳۶۰ برساند. در این صورت، سودآوری همان‌گونه تغییر می‌کند که در نمایشگر ۴ نشان داده شده است.

همان‌گونه که در نمایشگر ۴ نشان

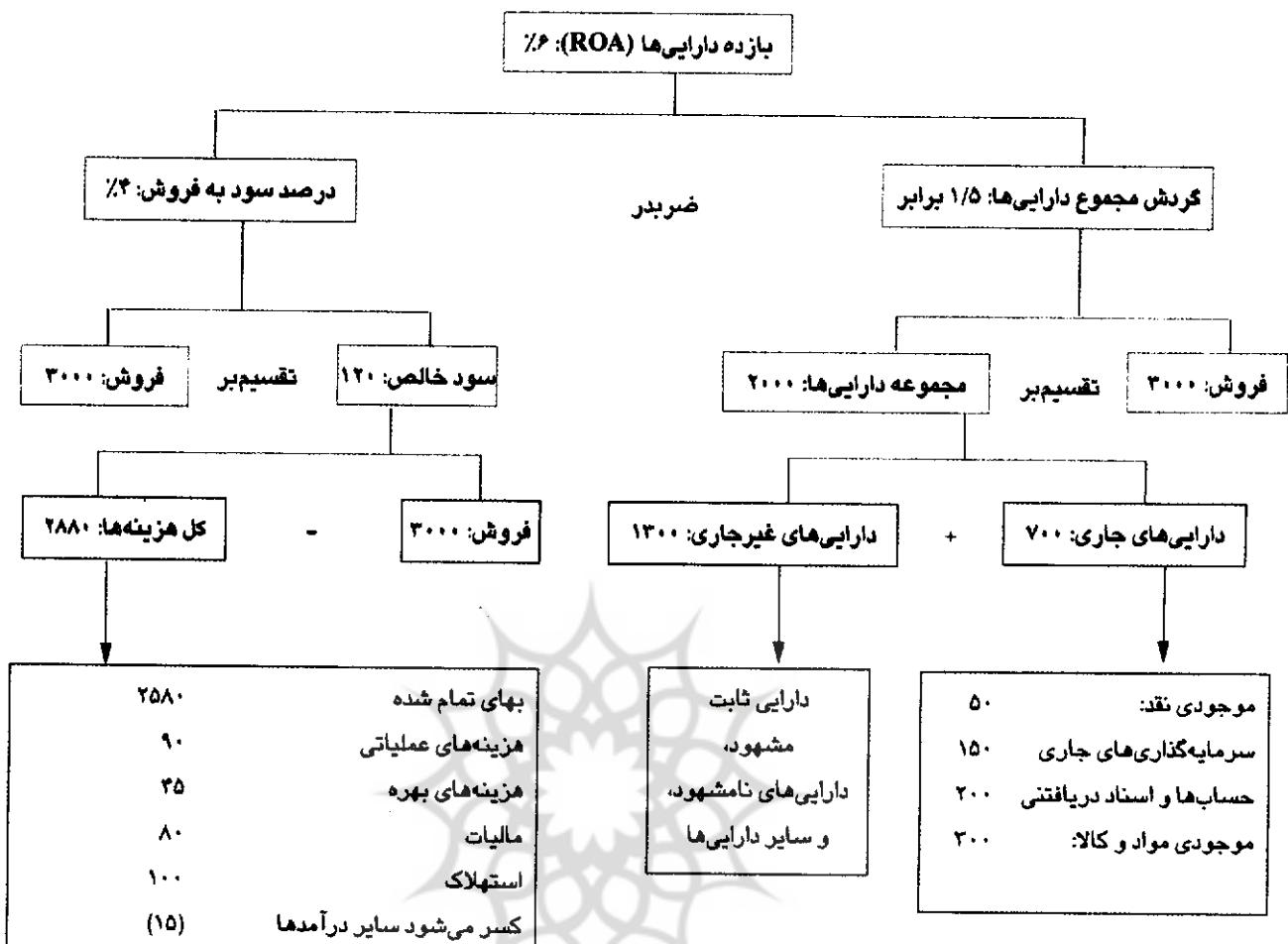
داده شده افزایش حاشیه سود از ۴ درصد به ۱۰ درصد موجب افزایش بازده دارایی‌ها از ۶ درصد به ۱۵ درصد می‌شود.

این فرمول نحوه استفاده از اهرم مالی را برای افزایش نرخ بازده حقوق سهامداران نشان می‌دهد. ولی افزایش بازده حقوق صاحبان سهام از طریق اهرم بالاتر موجب می‌شود که نسبت بدھی نیز افزایش یابد تا آنجاکه از نسبت بدھی متوسط صنعت بالاتر رود. (بیرد، آتنوی، ۱۹۹۵)

ب) مدل دوپونت به عنوان وسیله‌ای برای تحلیل حساسیت عوامل موثر بر سود شرکت از طریق سهامداران تأمین مالی شده، و نیم دیگر آن از طریق وام تأمین

با توجه به صورت‌های مالی شرکت نمونه، فقط نیمی از دارایی‌های این شرکت از طریق سهامداران تأمین مالی شده، و نیم دیگر آن از طریق وام تأمین

نمایشگر ۲- سامانه کنترل مالی تعديل شده دوپونت برای شرکت نمونه (ارقام به میلیون ریال)

است و در نتیجه، اثر فعالیت‌های خود را باشد و بنابراین هزینه‌های حقوق و بیمه در این افزایش یا کاهش بازده بیان کند.

- بوسیله این مدل می‌توان شرکت را با موسسات و شرکت‌های رقیب آن مقایسه کرد.

- با این نمودار می‌توان به کارکنان بطور عینی نشان داد که چطور کارکرد آنان می‌تواند بر سودآوری شرکت تاثیر بگذارد.

- بوسیله این سامانه می‌توان نشان داد که چگونه قاعده‌مند کردن خریدها و هزینه‌های شرکت می‌تواند بر سودآوری تاثیرگذار باشد. (هادلی، گیرگ، ۲۰۰۳)

● استفاده از این مدل می‌تواند برای مدیریت این اطمینان را حاصل کند که

همچنین فرض کنید که شرکت بر روی سودآوری سرمایه بکارگرفته شده کارکند و موجودی مواد اولیه شرکت را به نصف کاهش دهد. همچنین بتواند

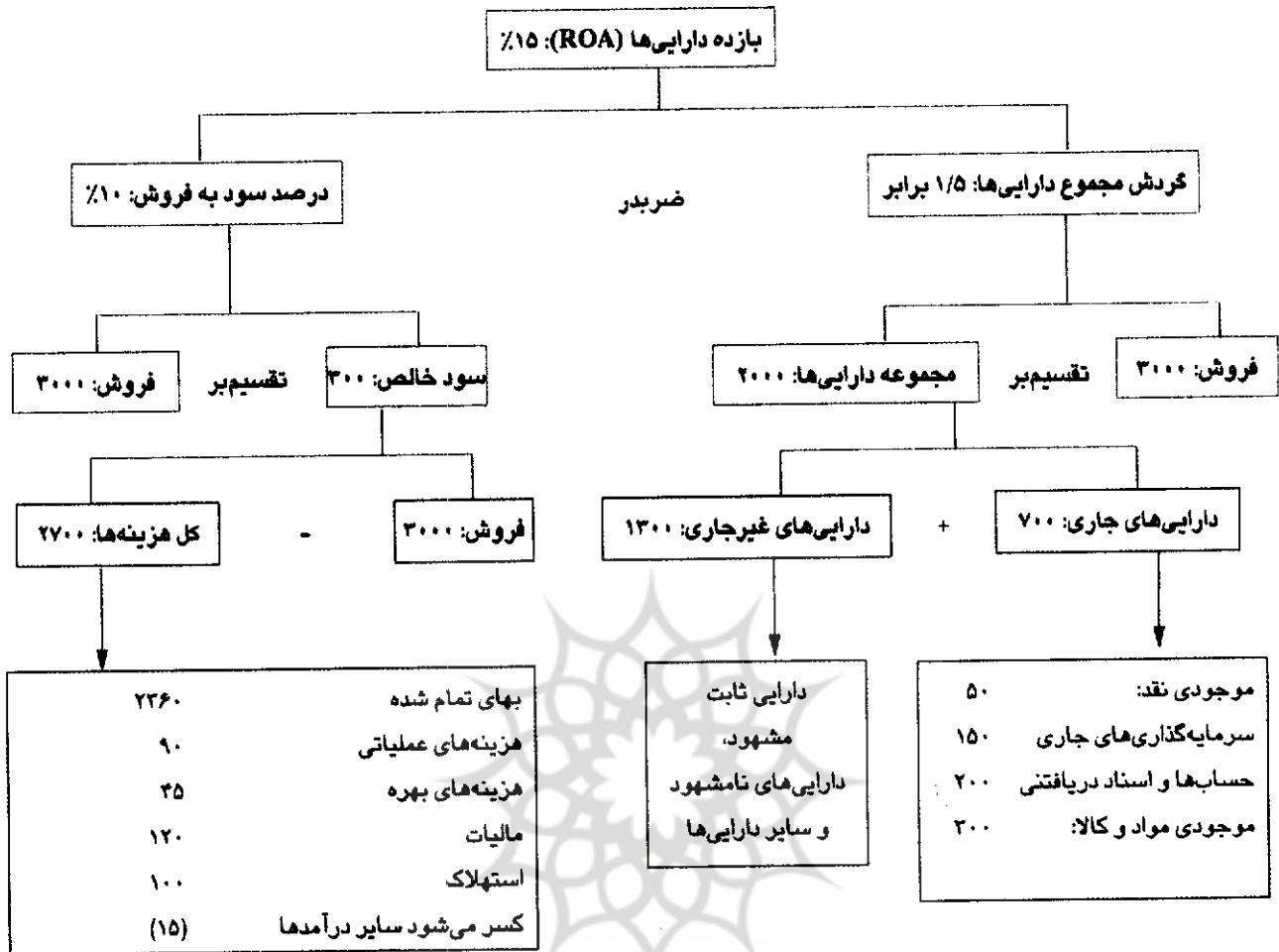
بهای تمام شده را نیز از ۲۸۸۰ به ۲۷۰۰ کاهش دهد. در نتیجه بازده دارایی‌های شرکت به نمایشگر ۵ تغییر خواهد کرد.

همان گونه که در نمایشگر ۵ نشان داده شده افزایش گردش دارایی‌ها از ۱/۵ به ۱/۶۲ و افزایش در حاشیه سود از ۴ درصد به ۱۰ درصد موجب افزایش بازده دارایی‌ها از ۶ درصد به ۱۶/۲ درصد خواهد شد.

از طرف دیگر، موجودی کالای کمتر ممکن است به معنای این باشد که به افراد کمتری برای نگهداری کالا نیاز

باشد و بنابراین هزینه‌های حقوق و بیمه و ... در شرکت کاهش می‌یابد. همین تاثیر هنگامی اتفاق می‌افتد که بتوان دارایی‌های دیگری مانند یک ساختمان یا ماشین را کاهش داد یا حذف کرد و از هزینه‌های مرتبط به آن کاست و این به معنای آن است که در واقعیت، سودآوری بدست آمده می‌تواند از آن چه در اینجا محاسبه شده بیشتر شود.

نمایشگر ۴ - سامانه کنترل مالی تعديل شده دوپونت برای شرکت نمونه (ارقام به میلیون ریال)

استفاده کننده از سامانه تامین مالی خارج از ترازنامه^۱ نتایج صحیحی به بار نمی آورد. این موضوع می تواند در مورد شرکت های حمل و نقل مصدقی پیدا کند که ماشین های موردنیاز خود را از طریق اجاره تامین می کنند.

- با استفاده از تحلیل دوپونت نمی توان هزینه های مربوط به آینده و تغیرات آنها را بصورت مستقل پیش بینی کرد.
- انجام حساب آرایی^۲ می تواند موجب بهتر نشان دادن صورت های مالی و نسبت ها گردد. (بازارد، کریستوف، ۲۰۰۲)

فرض اساسی در تحلیل دوپونت

- ارقام حسابداری تهیه شده بر مبنای بهای تمام شده تاریخی، قابل اتکا و مربوط می باشد.

محدودیت های استفاده از تحلیل دوپونت محدودیت های استفاده از مدل دوپونت با توجه به خصوصیات آن به شرح زیر می باشند:

- در این تحلیل، هزینه سرمایه استفاده شده در نظر گرفته نمی شود.
- تعیین عدد مبنای جهت دستیابی به بازده مناسب دارایی ها، مشکل است.
- ارزش زمانی پول را در نظر نمی گیرد.
- این واقعیت که تمام ارقام حسابداری ممکن است کاملاً صحیح نباشند، موجب ایجاد نتایج ناصحیح ناشی از تحلیل ها می شود. برای مثال، ممکن است ارقام مربوط به هزینه با توجه به تخصیص های اختیاری و هموارسازی سود به درستی اندازه گیری نشود.

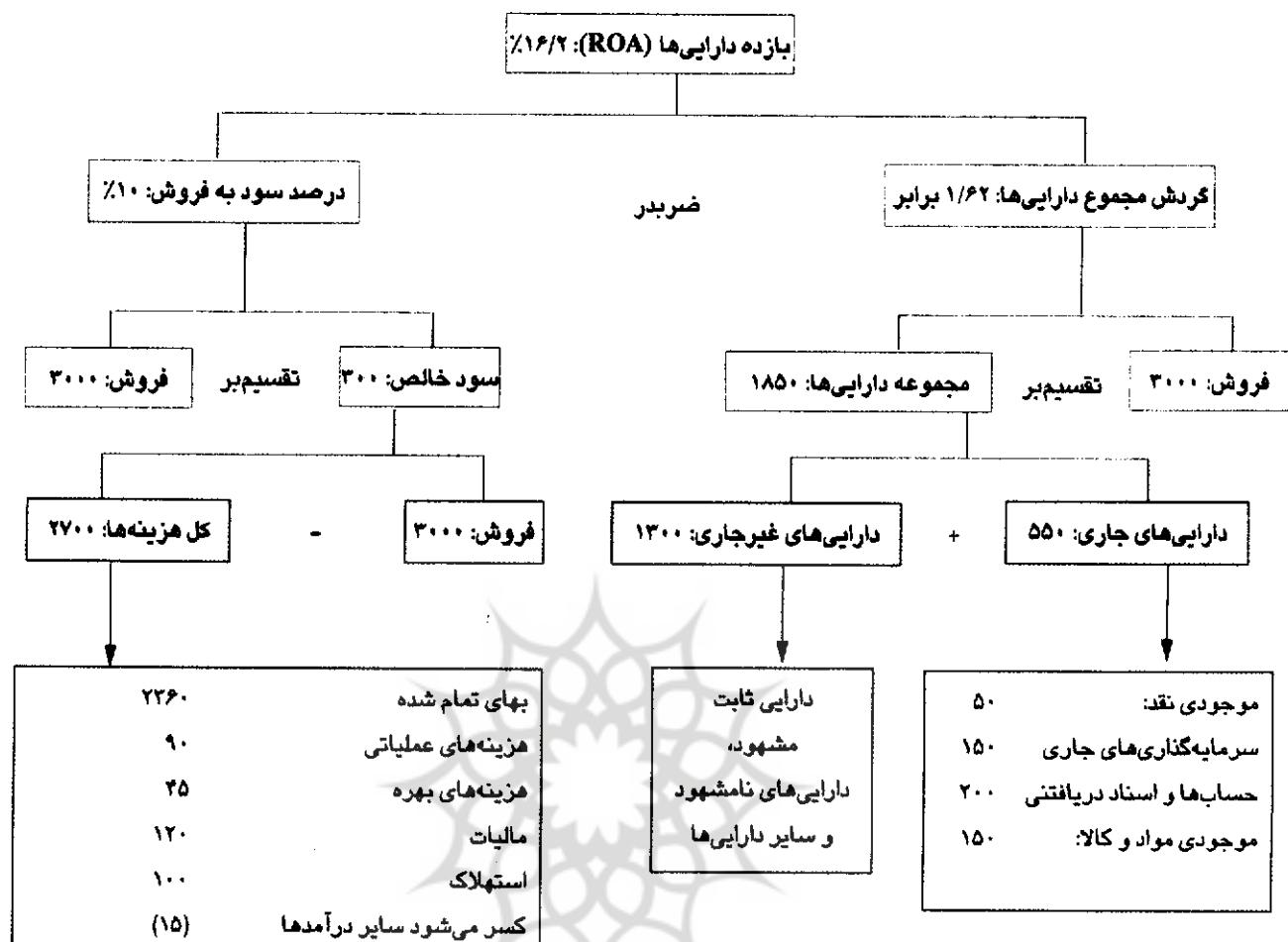
- استفاده از تحلیل دوپونت در صنایع مربوط می باشد.

چه قدم های خاصی جهت کنترل خریدها و فروشها و نظارت بر آنها لازم است تا اجرا شود و اجرای این رویه ها پیگیری شود.

مراحل راه اندازی تحلیل دوپونت در شرکت مراحل بکارگیری تحلیل دوپونت در شرکت ها بسیار آسان می باشد و اطلاعات مورد نیاز آن تقریباً در تمام شرکت ها بصورت روزمره جمع آوری شده و در صورت های مالی انعکاس پیدا می کند.

- جمع آوری مبالغ و ارقام مربوط به شرکت.
- محاسبه نسبت ها در کاربرگ یا نرم افزارهای صفحه گسترده.
- نتیجه گیری با توجه به نتایج.

نمایشگر هـ سامانه کنترل مالی تغییر شده دوپونت برای شرکت نموده (ارقام به میلیون ریال)

the gift to be simple (Dupont's framework for financial analysis). The Magazine for Senior Financial Ex...
منابع و مأخذ اینترنتی:

<http://www.utm.edu/staff/bputman/HTML%5C790fs.htm>

سودآوری در شرکت‌ها با تغییر عوامل درآمد و هزینه امکان‌پذیر است. از دیگر استفاده‌های این مدل ایجاد امکان پیش‌بینی تغییرات در شرکت‌ها مثل تجدید ساختار شرکت و همچنین برنامه‌ریزی و پیگیری روند سودآوری می‌باشد.

1- Off Balance sheet financing

منابع و مأخذ انگلیسی:

1- Goldwyn Blumenthal Robin.. 1998. Tis

نتیجه‌گیری و پیشنهادها استفاده از تحلیل دوپونت جهت تجزیه و تحلیل مالی شرکت‌ها و مقاصد مدیریتی، از ابزارهای سودمند برای مدیریت و تحلیل‌گران است. این مدل ناشی از ترکیب نسبت‌های مالی است و با توجه به ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد خود می‌تواند دید سریع و گسترده‌ای را در استفاده کننده آن نسبت به وضعیت مالی و سودآوری شرکت‌ها ایجاد کند. با توجه به ویژگی پیش‌بینی کنندگی این مدل امکان بررسی‌های تحلیلی برای پیش‌بینی تغییرات در